

מליטא לגליציה: תנועות ומהלכים במרחב המזרח אירופי בהיסטוריה של ראשית החסידות.

הרב אברהם אביש שור battzion1@gmail.com

דיווח התקדמות, סתיו תשע"ו.

במהלך תקופת המחקר הנידונה השלמתי את המחקרים הבאים:

1. ר' שלמה מקרלין והפצת החסידות בגליציה.

רבי שלמה מקרלין (להלן: רש"ק), יליד ליטא, תלמיד 'המגיד' ממיזריטש ורבי אהרן 'הגדול' מקרלין, נרדף על ידי מתנגדים לחסידות וגורש מקרלין בשנת תקמ"ו (1786). רש"ק תכנן להישאר ברוסיה הלבנה לפי בקשת חסידיו, אך בגלל התנגדותו של רבי שניאור זלמן מלאדי, נאלץ לגלות ללודמיה, הסמוכה לגליציה, ובכך הפך לאחד מראשוני מפיצי החסידות בגליציה.

ציוני דרך אלו במקומות השפעתו של רש"ק: ליטא, רוסיה-הלבנה וגליציה, מקפלים בתוכם היקף נרחב של נרטיבים היסטוריים והגותיים, מגלים פרשיות עלומות ומעוררים תובנות חדשות. ניתוח מחודש של האירועים ישלב ראייה חדשה על התנגדות ומתנגדים, על חילוקי דעות מהותיים בשיטת החסידות ועל מחלוקות פנים-חסידיות בלתי ידועות, ויפתח תפיסות מחודשות בנוגע לעליית החסידים לארץ ישראל, ובנוגע לפעילותם הרוחנית של צדיקים חסידיים ולמנהגיהם.

המחקר האקדמי והחסידי שעסק בנושא, לא נתן דעתו על פרק זה של ראשית תולדות החסידות, שחשיבותו רבה להבנת התהליכים ההיסטוריים של התפתחותה. הוא לא זיהה את המחלוקת הפנים-חסידית בקרלין עם 'הרב מוואלפא'; לא התוודע למידת השפעתו הרבה של רש"ק ברוסיה הלבנה; לא ידע על עומק חילוקי דעותיו בשיטת החסידות עם רבי שניאור זלמן מלאדי מייסד שיטת חב"ד, ואף לא התייחס להשפעתו החסידית הגדולה בגליציה.

לעומת זאת, ראייה רחבה של הנושא הכוללת ניתוח פילולוגי באיגרות צדיקים, דברי תורתם, ומסורת חסידים פנימית - קרלינית וחב"דית כאחת - מפרשת באופן ברור יותר את המהלכים ההיסטוריים והאידיאולוגיים הנובעים מן השוני בשיטות החסידות.

המחקר מתייחס לקשר בין הירצחו של רש"ק בשנת תקנ"ב (1792), למהלכים פוליטיים רחבים במזרח אירופה באותה תקופה של מלחמת פולין-רוסיה, ולשאלות שהדבר עורר בחברה היהודית והחסידית; לקשריו של רש"ק בגליציה, עם רבי מיכל מזלוטשוב; ולצורה בה נתפס רש"ק בגליציה, כ'בעל שם', לעומת היחס אליו בליטא.

את פירות המחקר הזה אציג ב"ה בכנס העולמי של ה AJS, בסאן דייגו, דצמבר 2016.

2. ה'עניים' שהצטרפו לעליית החסידים לארץ ישראל, תקל"ז (1777).

בחודש אדר תקל"ז (1777) יצאה מרוסיה הלבנה קבוצת חסידית שמנתה למעלה ממאה איש, בדרכה לארץ ישראל. הקבוצה התעכבה בוהלין כחמשה חדשים. במשך חודשי שהותם בוהלין, נטפלו אל השיירה קרוב למאתיים איש אזרחי פולין. רובם ככולם אביונים ודלים. הצרפותם של חברי קבוצה זו, שלא נמנו על החסידים, גרמה לחבורת החסידים שאימצה אותם, להוציא עליהם כספים רבים במשך המסע לארץ ישראל עד שכלו פרוטותיכם האחרונות. בהגיע השיירה לצפת הצטרפה קבוצת העניים לספרדים תושבי העיר, בהם חשד רבי מנחם מנדל מויטבסק, שעמד בראש מסע החסידים, כי הם נגועים בשבתאות.

פרופ' דוד אסף שפרסם מחקר בנושא זה¹ - הרחיב על קבוצת ה'עניים' שהצטרפה לחסידים. היא דן בטיבה, גודלה והרכבה, סיפור הטביעה של חלקם בים השחור, העול הכספי שהעמיסו על החסידים, וכפיות הטובה שהחזירו למטיביהם בהגיעם בשלום לצפת.

אך עדיין נשאר מספר שאלות יסוד בלתי פתורות, ובהן עוסק מחקרי זה. בעבודתי גיליתי כי עם סיומה של מלחמת רוסיה-תורכיה, נערך הסכם השלום 'קוצ'וק קאינרג'ה' Kuchuk Kainarjæ. בהסכם, שנחתם בשנת 1774 בין רוסיה לתורכיה, מופיע בין היתר סעיף בו מתחייב השולטן התורכי להקל על ביקורם של נתיני רוסיה או אנשי-דת בארץ ישראל, מבחינה כספית וביטחונית. הדברים מתקשרים לתעודה פולנית מ 1777, ומאגרות חסידיים אותנטיות משנת 1778 המציינים את ההקלות שניתנו לקבוצת החסידים בעלייתם לארץ ישראל.

גילוי וצירוף התעודות הללו מאפשר להסיק מסקנות חשובות ותובנות חדשות הנותנות תמונה שלימה ומקיפה המתאימה עם המקורות, ומהווה ביקורת למאמרו של פרופ' דוד אסף.

המאמר הוגש לכתב העת 'ציון'.

¹ 'שיצא שמועה שבא משיח בן דוד': אור חדש על עליית החסידים בשנת תקל"ז, (ציון, סא, (תשנ"ו), עמ' 319-346).